Ingemar Johansson:

Spatt, spader och springarsprång

Ur SchackKamraten 1988:1 (årg. 16)

Vad är det som får skäligen mediokra schackspelare – som till exempel nedskrivaren av dessa rader – att envist hålla fast vid ett spel som de uppenbarligen aldrig blir riktigt bra i?

Ett svar finns givetvis i frågans förlängning. Känslan av att spränga sina egna gränser är värdefull (sen må dessa gränser förefalla andra hur snäva som helst). Det är nog inte för mycket sagt att man här tangerar kreativitetens hemliga njutning..

Och ibland förefaller det ju som man ändå hade förmågan att tillgodogöra sig ett och annat av schackgeniernas djupa speluppfattning. Den illusionen drabbade mig, när jag (som svart) satt och ruvade över följande ställning under ett parti i lag-DM.

Här spelade vit 16.f4?! Jag hade räknat med det bättre 16.Kg1, varefter vit hade fått smaka på "Nimzowitschs angreppsdrag", nämligen 16. – Sh8. Springaren ska sen vidare till h4 för att tvinga vit till Le2-f1 och svart följer upp med offensiven Kh8, Tg8, Taf8, g5 och f4. Vit tycks inte ha mycket att sätta emot.

Men varför så storvulet orda om "Nimzowitschs angreppsdrag"? Jo, just därför att jag drog mig till minnes en manöver av den store danske letten. Nu lämnar vi träskmarkerna och svingar oss upp till schackets högre sfärer.

Aron Nimzowitsch - Akiba Rubinstein

Dresden 1926

1.c4 c5 2.Sf3 Sf6 3.Sc3 d5 4.cxd5 Sxd5 5.e4 Sb4

Bättre var 5 - Sxc3 6.bxc3 g6 säger Nimzowitsch. Även i det följande härrör kommentarerna från honom.

6.Lc4 e6

På 6 - Sd3+ hade följt 7.Ke2!.

7.0–0 S8c6 8.d3 Sd4 9.Sxd4 cxd4 10.Se2 a6 11.Sg3 Ld6 12.f4

Starkast var här 12.Dg4 och nu inte 12 - 0–0 p.g.a 13.Lg5! Le7 14.Lh6 Lf6 15.Lxg7 Lxg7 16.Sh5, utan 12 - Df6, men även då står vit klart bäst efter 13.f4.

12..0–0 13.Df3

Direkt mattangrepp med 13.e5 slår inte igenom, t.ex. 13 - Lc7 14.Dg4 Kh8 15.Sh5 Tg8 16.Tf3 f5 17.exf6 gxf6 18.Dh4 Tg6 19.Th3 De7 och svart hotar att konsolidera sig med Ld7 och Tag8.

13 - Kh8 14.Ld2 f5 15.Tae1 Sc6 16.Te2 Dc7?

Släpper f6. Riktigt är 16 - Ld7 17.exf5 exf5 18.Tfe1 Df6 och svart står mycket bättre än i partiet.

17.exf5 exf5

18.Sh1!

Nimzowitschs angreppsdrag!

18 - Ld7 19.Sf2 Tae8 20.Tfe1 Txe2 21.Txe2 Sd8

Om 21 - Te8 så 22.Txe8+ Lxe8 23.Dd5

22.Sh3 Lc6

På 22 - Te8 anger Nimzowitsch "det kombinatoriska skämtet" 23.Dh5! Txe2 24.Sg5 h6 25.Dg6 hxg5 26.Dh5#.

23.Dh5 g6 24.Dh4 Kg7 25.Df2! Lc5

Eller 25 - Db6 26.b4 jämte Lc3!

26.b4 Lb6 27.Dh4 Te8

På 27 - Tf6 fanns en annan lustig vändning: 28.Sg5 h6 29.Sh7!.

28.Te5 Sf7 (28 - h6 29.g4) **29.Lxf7 Dxf7 30.Sg5 Dg8 31.Txe8 Lxe8 32.De1! Lc6**

På 32 - Kf8 vinner 33.De5 Ld8 *(33 - Dxa2 34.Df6+)* 34.Se6+ Ke7 35.Dc5+ Kd7 36.Sf8+!.

33.De7+ Kh8 34.b5

Drar åt öglan, skriver Nimzo och anger 34 - axb5 35.Se6 h5 36.Df6+ Kh7 37.Sg5+ Kh6 38.Lb4 och svart blir matt. Rubinstein fick emellertid spatt:

34 - Dg7 35.Dxg7+ Kxg7 36.bxc6 och vit vann.

Nog är springarnas krumspräng bra mycket mer fascinerande än löparnas rätlinjiga logik. En måndagseftermiddag i våras satt Matti och jag och resonerade om Nimzowitsch & Ulf & Tjigorin & de ställningar pojkarna ifråga har vett på att få upp. Följden blev att vi var för sig rotade rätt på hisnande springarmanövrar. Mer än en gång var det ett och annat som inte stämde. "Wait a minute, something is wrong, the key won’t open this door", som Jimi Hendrix sjunger. Men nog så ofta lossnade det: "If my baby don’t love me nomore, I know her sister will".

Och fram ur förra seklets gryning trädde följande mästerverk:

Emanuel Lasker - Harry S. Pillsbury

Paris 1900

1.d4 f5 2.e4 fxe4 3.Sc3 Sf6 4.Lg5 c6

Ett gammalt och numera sällan använt försvar. "Vanligt" är [4 - Sc6 ; ovanligt - men intressant - 4 - b6 5.f3 e3!? som vår förre hjälte Nimzowitsch spelade mot Johner i Karlsbad 1929.

5.f3 exf3 6.Sxf3 e6 7.Ld3 Le7 8.Se5 0–0 9.Lxf6 Txf6 10.Dh5 g6 11.Sxg6 De8 (tvunget) **12.Sxe7+ Dxe7 13.0–0–0 d5 14.Tde1 Sd7 15.Te3 Tf7 16.Tg3+ Kh8 17.Lg6?!**

Leder till avveckling och ett slutspel som visserligen är fördelaktigt för vit, men - som flera kommentatorer har påpekat - vits angrepp hade slagit igenom direkt efter 17.Te1 jämte manövern Sc3-d1–e3 med hotet Sg4. Klen tröst för historikerna är väl att det "korrekta" partiet nog aldrig hade publicerats i "Schackkamraten".

17 - Tg7 18.Tf1 Sf6 19.Dh4 Sg8 20.Dxe7 Txe7 21.Ld3 Ld7

Dags för springarsprång! Det är svårt att tro, men vit vinner nu bonde nästan forcerat.

22.Sb1! Tae8 23.Sd2 e5 24.dxe5 Txe5 25.Sf3 Te3

25 - T5e7? stupar på 26.Sg5 Sh6 27.Tf6.

26.Sg5 Txg3 27.hxg3 h6

Efter 27 - Te7? slår vit två gånger på h7 och schackar med tornet på f7.

28.Sf7+ Kg7 29.Sd6 Te7 30.Sxb7

Här lämnar vi partiet och konstaterar blott att Lasker utnyttjade sin bondeövervikt och vann efter ytterligare 55 drag. En springarreträtt till första raden i syfte att genom hot mot kungsställningen vinna bonde i slutspelet får väl hädanefter kallas "Laskers angreppsdrag".

En av schackets springande punkter – en av dess säkerhetsventiler – är tvivelsutan att det erbjuder en flykt från ledans och rationalitetens diktatur. Reglerna finns där, men sätts ändå ur spel. I de bästa stunderna kan det vara som när man var liten och höll på indianerna, fast man visste hur det gick till slut.

Och ändå hade man rätt! Lite grann av den känslan finns i Mattis parti mot Kenneth Fahlström från lag-DM 1987. På många sätt kan Sb1 komma till e4, men det vi ser här går utanpå det mesta.

Matti Svenn - Kenneth Fahlström

Lag-DM Göteborg 1987

1.e4 e5 2.Sf3 Sc6 3.Lb5 a6 4.La4 Sf6 5.0–0 Le7 6.Te1 b5 7.Lb3 d6 8.c3 0–0 9.d4 h6?!

Teorin säger 9 - Lg4 varpå Matti hade planerat 10.d5.

10.Sbd2 Te8 11.Sf1 Lg4 12.d5 Sa5 13.Lc2 c6 14.h3 Lh5 15.Sg3 Lg6 16.dxc6 Lh7

Om 16 - Sxc6 så 17.Sh4 och vit naglar sig fast på f5, eftersom svart inte kan slå med springaren på e4 p.g.a. Sxg6 följt av schack på e7.

17.Sh4 Sxe4 18.Lxe4 Lxe4 19.Txe4 Lxh4 20.Sf5 Lg5

Här hoppades vit på 20 - Lf6 för att kunna briljera med 21.Lxh6! gxh6 22.Sxh6+ Kf8 23.Dh5 Ta7 24.Sf5 (hot: Dh6) 24 - Lg7 25.Tg4 f6 26.Txg7 Txg7 27.Dh8+ o.s.v.

21.Lxg5 hxg5

Inte 21 - Dxg5 p.g.a. 22.Sxg7!.

22.Sxd6 Te6

23.Sb7 Dxd1+ 24.Txd1 Sxc6 25.Td7 Kf8 26.Te1 Ke8 27.Tc7 e4?

Nu far två bönder sin kos, men svart har ont om drag.

28.Sc5 Td6 29.Txe4+ Kf8 30.Te3 Kg8 31.Se4 uppg.

Vad är det som gör springarnas härjningar så fängslande? Det skenbart bångstyriga i deras rörelser? Eller vår egen oförmåga att hålla reda på dem (en löpare vet man ju för det mesta var man har)?

Därmed är vi tillbaka vid utgångspunkten för den här artikeln. Egentligen borde man ju kunna hålla de där anarkistiska sprakfålarna i styr.

Men det går alltså inte. I vart fall inte för det mesta. Och så står vi där åter vid en paradox: just det vi inte kan fängsla i schacket, fängslar oss själva desto mer.

Någon gång händer det att att vi stöter på det absolut oväntade. Så sker i följande parti. Det har faktiskt aldrig publicerats i sin helhet i vårt land.

Håll till godo! Trollkarlen för sin del håller i pjäser och penna (för det mesta).

Michail Tal - Johann Hjartarson

Reykjavik 1987

1.e4 e5 2.Sf3 Sc6 3.Lb5 a6 4.La4 Sf6 5.0–0 Le7 6.Te1 b5 7.Lb3 0–0 8.c3 d6 9.h3 Sa5 10.Lc2 c5 11.d4 Dc7 12.Sbd2 Ld7 13.Sf1 cxd4 14.cxd4 Tac8 15.Se3 Sc6 16.d5 Sb4 17.Lb1 a5 18.a3 Sa6 19.b4

Ett påfund av den tjeckiske stormästaren Vlastimil Jansa. Det syftar till att hålla svarts springare borta från c5 samtidigt som det erbjuder några taktiska finesser.

19 - g6

T.ex. 19 - axb4 20.axb4 Sxb4?? 21.Ld2; Inte heller går 19 - Dc3 20.Ta2 axb4 21.Tc2 Db3 22.Txc8 Dxb1 23.Txf8+ Lxf8 24.Sd2 med fördel för vit.

20.Ld2 axb4 21.axb4 Db7 22.Ld3!?

I partiet Jansa-Prasad, Calcutta 1986 följde 22.Sh2 Sh5 *(*enligt Tal spelar svart bättre *22 - Se8* t.ex. *23.Shg4 Lg5* Därför väljer han ett annat spelsätt*.)* 23.Sf5 Lxf5 24.exf5 Lf6 25.Sg4 Lg7 26.Le4.

22 - Sc7

Bättre var kanske 22 - Ta8 följt av manövern Le7-d8-b6.

23.Sc2

Början till (eller fortsättningen på?) en märklig vandring.

23 - Sh5 24.Le3 Ta8 25.Dd2 Txa1

26.Sxa1!

På väg till a5, plötsligen!

26 - f5 27.Lh6 [27.exf5 Lxf5!] **27 - Sg7**

Helst inte 27 - Ta8 28.exf5 gxf5 29.Sxe5! dxe5 30.d6.

28.Sb3 f4

"Nu tar en ny fas i partiet vid. Vit har flera positionella fördelar, i synnerhet hålet på c5. De vita pjäserna står i begrepp att iscensätta ett angrepp på damflygeln. Och den enda pjäs som därvidlag inte kan delta, löparen på h6, spelar ändå en viktig roll eftersom den klavbinder motståndarens pjäser." (Tal)

29.Sa5 Db6 30.Tc1 Ta8 31.Dc2 Sce8 32.Db3

Med det (över?)tydliga hotet Sxe5.

32 - Lf6 33.Sc6 Sh5 34.Db2

Vit skjuter in sig på e5, samtidigt som bonden på f2 är garderad efter 34. - Sg3 35. Kh2

34 - Lg7?! 35.Lxg7 Kxg7?

Förlorar. Enda möjligheten tycks det passiva 35 - Shxg7 vara.; 35 - Sexg7 36.Kh2 följt av 37. De2 och b5-bonden faller.

36.Tc5! Da6!

Svart finner det segaste försvaret. Nu går givetvis inte 36 - dxc5 p g a 37.Sfxe5 Da6 38.Sxd7+. Och på 36 - Sc7 avgör 37.Scxe5.

37.Txb5 Sc7

På 37 - Lxc6 anger Tal 38.dxc6 Sc7 39.Ta5 Dxd3 *(39 - Dxc6 40.Sxe5 dxe5 41.Dxe5+* och 42. Tc5*)* 40.Txa8 Sxa8 41.Da1 men nu tar tornet en annan väg och först därefter fullbordar springaren sitt spektakulära språng.

38.Tb8! Dxd3

39.Scxe5 Dd1+ 40.Kh2 Ta1

Allt annat leder till matt, vilket nu för övrigt svart hotar, men före matt kommer schack:

41.Sg4+ Kf7 42.Sh6+ Ke7 43.Sg8+ uppg.

Efter det tvungna 43. – Kf7 sätter stallbrodern på f3 matt. Priset går likväl till det sto (en hingst hade fått spader för mindre) som ömsom ystert, ömsom stillsamt tillryggalade sträckan b1-d2-f1-e3-c2-a1-b3-a5-c6-e5-g4-h6-g8.

Var det Kortchnoi eller Larsen som sa: "Vodkan har förstört Michail Tals geni"?

Och som sen efter en konstpaus tillade: "Och då kan ni förstå hur stort hans geni var!".

Savielly Tartakover som var lika förbålt kvick som han var en skicklig schackspelare (hans slutspel tål verkligen att avnjutas!) skriver någonstans om "det surrealistiska schacket" samtidigt som han garderar sig genom att framhålla att det finns en viktig skillnad mellan schackliga och konstnärliga teorier: i schack räcker det inte med att tycka – man måste dessutom bevisa att man har rätt i praktiskt spel.

Bland annat därför ska man helst hålla käften om alla storslagna planer som bara har skuggan av en chans att förverkligas. "Ofödda barn pratar man inte om", tror jag att Strindberg sa.

Visserligen har en och annan tand ramlat ur den johanssonska käften under årens lopp, men nog borde det ha funnits tillräckligt många kvar för att hålla en springarartikelssladdrande tunga i schack (vad annars?).

Tji det! Så när Ingvar Andreasson ansatte mig med några ställningar från årets upplaga av Göteborg Open, vilka "nog kan passa i den där artikeln du har på gång", så var det ju lika bra att skriva den.

Den första av Ingvars ställningar kom aldrig till utförande på brädet, men illustrerar lik förbannat på ett förträffligt sätt vårt tema.

Här spelade svart **1. – De4** och det hela slutade så småningom med **remi.** Hade han försökt med 1. – Txd4, så hade följt 2.Se3 (och inte 2.Taxb4 p.g.a. Td1 och Tb1) 2. – c3 (garderar b4) 3.Sc2 och "om nu svart har lite känsla för skönhet" (Ingvar), så spelar han det inte helt ologiska 3. – Dd7 som kryper ur spiken. Då kommer emellertid finessen 4.Sxd4 Dxa4+ 5.Tb4 Dxb4 6.Sc6+ Kb7 7.Sxb4 och vit har koll på fribonden.

Dessutom skickade Ingvar över några partier utan kommentarer. I ett av dem förekommer (bland mycket annat!) en udda springarmanöver. I övrigt svingar jag mig nu ur sadeln och överlåter åt envar att grensla schackets springare, de svarta som de vita.

Ingvar Andreasson - Stefan Winge

Göteborg Open 1988

1.Sf3 f5 2.c4 Sf6 3.g3 g6 4.Lg2 Lg7 5.d3 0–0 6.0–0 d6 7.Sc3 e5 8.Lg5 h6 9.Lxf6 Dxf6 10.Tb1 c6 11.Sd2 Le6 12.b4 a6 13.Sb3 Sd7 14.Sa5 Ta7

15.Sxb7 e4 16.Sa5 Dxc3 17.dxe4 Sb8 18.Tb3 De5 19.exf5 Lxf5 20.Lxc6 Lh3 21.Ld5+ Kh7 22.Te1 Df6 23.Tf3 Db2 24.Txf8 Lxf8 25.Db1 Dc3 26.Le4 Tg7 27.Tc1 Dd2 28.Ld3 Dg5 29.Td1 Tf7 30.Le4 Df6 31.Lf3 Lf5 32.Da1 De7 33.Dd4 Tf6 34.b5 axb5 35.cxb5 De5 36.Sb7 Dxd4 37.Txd4 Sd7 38.a4 Lc2 och svart gav samtidigt upp (1–0).

Spela upp partierna ur spatt-, spader- & springarsprångartikeln [här!]